

ESI Wennäkoski Anna(OM),
Aittoniemi Eeva(OM)

17.02.2020

Viite

Toimenpidepyyntö VNEUS2020-00056

Asia

Ministeriöiden EU-toiminnan ja -vaikuttamisen suunnitelmat vuodelle 2020; Oikeusministeriö

Oikeusministeriön painopisteitä vuoden 2020 EU-vaikuttamisessa ovat Euroopan yhteisten arvojen vahvistaminen, kokonaisturvallisuuden edistäminen ja paremman EU-sääntelyn kehittäminen. Komission vuoden 2020 työohjelmaan sisältyy useita näihin painopisteisiin liittyviä strategia-aloitteita. Uuden komission tulevien aloitteiden lisäksi vireillä on edelleen myös tärkeää lainsäädäntötyötä mm. sähköisen todistusaineiston saatavuuden parantamiseksi ("e-evidence"-paketti), edustajakannedirektiivin säätämiseksi ja oikeusalan rahoitusohjelmien perustamiseksi seuraavaa rahoituskehyskautta varten. Lisäksi vuotta 2020 leimaa digitalisaatioon ja EU:n ja Iso-Britannian uuteen suhteeseen liittyvä työ.

Listaus OM:n toimialan ajankohtaisista EU-säädöshankkeista on tämän muistion liitteenä.

1. Keskeiset oikeusalan EU-asiat vuonna 2020

EU:n yhteisten arvojen vahvistaminen – oikeusvaltio, demokratia ja perus- ja ihmisoikeudet

Suomen EU-puheenjohtajakausi ja komission työohjelma antavat hyvän pohjan jatkaa vaikuttamistyötä EU:n yhteisten arvojen vahvistamiseksi. Komission ensimmäinen vuosittainen oikeusvaltioraportti annetaan kesällä 2020. Oikeusministeriö osallistuu asiantuntijaverkostojen kautta raportin valmisteluun ja on aloitteellinen, jotta oikeusvaltiokysymykset - kuten tuomioistuinten riippumattomuus ja tehokkuus sekä korruption torjunnan tehokkuus - pysyvät korkealla EU-maiden oikeusministereiden agendalla.

Komission työohjelmassa nostetaan erityisenä painopisteenä esiin eurooppalaisen demokratian kehittäminen, ja komission tarkoituksena on antaa tätä koskeva toimintaohjelma vuoden 2020 lopulla. Vaikuttaminen toimintaohjelman valmisteluun kuuluu oikeusministeriön prioriteetteihin, ja työssä hyödynnetään kansallisen demokriatipoliittisen toimintaohjelman toteuttamisesta saatuja kokemuksia. Keskeisinä toimintaohjelman elementteinä Suomi korostaa mm. uusia ja tasa-arvoisia osallistumisen muotoja, vaaliturvallisuutta, demokratian monia tasoja, avointa hallintoa, kansalaisjärjestöjen roolia sekä demokriatikasvatuksen merkitystä¹. Lisäksi Suomi pitää tärkeänä, että edistetään tietoisuutta jo olemassa olevista osallistumis- ja vaikuttamisvälineistä, kuten EU-kansalaisaloitteesta, jota koskevaa uutta asetusta 2019/788 on alettu soveltaa 1.1.2020, sekä komission julkisista kuulemisista (*Have your say*). Suomi jatkaa myös vaikuttamista unionin lainsäädäntöprosessin avoimuuden lisäämiseen ja

¹ Suomen alustavia näkemyksiä on jo kirjattu non-paperiin, ja ennakko-vaikuttamislinjaukset voidaan tarvittaessa vahvistaa EU-ministerivaliokunnassa alkuvuonna 2020.

siihen, että EU:n asiakirjajulkisuutta sääntelevän avoimuusasetuksen 1049/2001 soveltamisala laajennetaan Lissabonin sopimuksen edellyttämällä tavalla kaikkiin unionin toimielimiin, laitoksiin ja virastoihin², ja että EU:n perusoikeusviraston perustamisasetus 168/2007 uudistetaan³. Mitä tulee vaalilainsäädäntöön, Suomi korostaa sen ennakoitavuuden ja vakauden merkitystä, ja toistaa varauksellisen suhtautumisensa ylikansallisiin listoihin⁴.

Unionin yhteisten arvojen vahvistamiseksi tärkeitä ovat myös komission työohjelmaan sisältyvä strategia rikosten uhrien oikeuksista (kevät 2020), strategia EU:n perusoikeuskirjan täytäntöönpanosta (loppuvuosi 2020), sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia koskeva strategia (loppuvuosi 2020). Myös EU:n liittymisessä Euroopan ihmisoikeussopimukseen on edistytävä. Näitä asioita edistettiin onnistuneesti Suomen puheenjohtajakaudella tehdyllä työllä, johon tulevassa vaikuttamisessa voidaan nojata.

Korruptionvastaista työtä tulee jatkaa. Korruptiontorjunnan ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistamisen välillä on selkeä yhteys ja lahjonnan ja korruption vähentäminen kaikissa muodoissaan kuuluu myös kestävä kehityksen tavoitteisiin (SDG 16.5). EU:n tulee ottaa aktiivinen rooli korruptiontorjunnassa myös kansainvälisellä tasolla.

On tärkeää, että Euroopan tulevaisuutta käsittelevä konferenssi osaltaan edistää yhteisten arvojen toteutumista ja eurooppalaisen demokratian kehittämistä.

Kokonaisturvallisuuden edistäminen

Komission työohjelmaan sisältyvä sisäisen turvallisuuden työ kohdistuu monelta osin Suomen hallitusohjelmaan kirjattuihin tavoitteisiin mm. lasten seksuaalisen hyväksikäytön (komission strategia keväällä 2020) ja ihmiskaupan torjumiseksi (komission strategia loppuvuonna 2020). Myös unionin sisäisen turvallisuuden strategia uudistetaan (kevät 2020). Suomen EU-puheenjohtajakaudella tehty kokonaisturvallisuuden vahvistamiseksi ja mm. koko rikosprosessiketjun toimivuutta korostavat neuvoston päätelmät antavat pohjan jatkotyölle.⁵

Vuonna 2020 erityisen ajankohtaista on vaikuttaminen sähköistä todistusaineistoa koskevaan eEvidence työhön, joka jatkuu EU-säädösvalmisteluna, EN-sopimusneuvotteluina ja EU-US sopimusneuvotteluina⁶. Vuonna 2020 on myös tarkoitus viimeistellä Euroopan syyttäjänviraston valmistelutyö niin, että virasto voisi aloittaa toimintansa vuoden lopulla. Komission esillä pitämää keskustelua syyttäjänviraston toimivallan laajentamisesta Suomi pitää ennenaikaisena.

EU-sääntelyn kehittäminen

Hallitusohjelman mukaan EU-sääntelyn tulee olla tarkoituksenmukaista ja laadukasta. Samalla kun luodaan uutta sääntelyä, vanhaa sääntelyä tulee tarkastella kriittisesti ja sitä tulee tarvittaessa yksinkertaistaa. Sääntelyn kehittämisen näkökulmasta on oleellista, että komissio on työohjelmassaan sitoutunut jatkamaan työtä paremman sääntelyn keinoin. Komission painotuksiin kuuluu *one in, on out* -periaate, ennakointi, toissijaisuusperiaate, tehokkaammat kansalaiskuulemiset sekä digitalisaatio. Komissiolta odotetaan keväällä 2020 tiedonantoa paremmasta sääntelystä.

² E 127/2018 vp, sekä ”Openness and Transparency - Finland’s Presidency of the Council of the European Union” (11999/19).

³ E 70/2016 vp

⁴ U 4/2016, SuVL 1/2018 vp— E 106/2017 vp

⁵ Neuvoston päätelmät vankeuden vaihtoehdoista (14075/19), sekä neuvoston päätelmät Eurojustista (12285/19).

⁶ U 33/2018 vp, E 131/2018 vp

Asianmukaisen EU-säädösinstrumentin valinta on tärkeää. EU-säädösten tulee olla selkeitä ja täytäntöönpanokelpoisia. Sääntelyn laatuun ja kohdentamiseen on kiinnitettävä jatkuvaa huomiota kaikilla sektoreilla. Tavoitteena tulee olla, että esimerkiksi kuluttajansuoja- ja yhtiöoikeuden alueella EU-sääntely keskittyy periaatteisiin ja tavoitteisiin yksityiskohtaisen sääntelyn sijaan. Digitalisaation alalla erityistä huomiota on kiinnitettävä tarpeeseen varmistaa, että sääntely on mahdollistavaa, eikä kehitystä tarpeettomasti rajaavaa.

Komission vuoden 2020 työohjelmaan sisältyvistä konkreettisista säädösehdotuksista oikeusministeriön toimialan näkökulmasta keskeisiä ovat digitaalisia palveluja koskeva säädösehdotus (LVM) sekä REFIT-hankkeena kulutusluottodirektiivin uudistaminen (OM).

2. Kansallinen käsittely ja vaikuttamissuunnitelma

Oikeusministeriö jatkaa aktiivisesti ja tehokkaasti työryhmätason neuvotteluja vireillä olevista säädöshankkeista valtioneuvoston ja eduskunnan yhteistoiminnassa muodostettujen kansallisten kantojen pohjalta, sekä kirjallisten muutos- ja kompromissiehdotusten laatimista Suomelle keskeisistä seikoista. Neuvottelujen loppuvaiheessa tavoitteiden priorisoinnin merkitys kasvaa. Niin ikään aktiivinen osallistuminen jäsenvaltioiden *like-minded* -yhteistyöhön jatkuu Suomelle keskeisissä hankkeissa.

Oikeusministeriö pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan tulevaan EU-sääntelyyn jo siinä vaiheessa, kun aloitteita valmistellaan komissiossa. Säännönmukaista yhteydenpitoa ja yhteistyötä komission kanssa jatketaan kaikilla tasoilla. Uudelleen organisoituvan komission kanssa jatketaan suhteiden luomista ja ylläpitoa virkamiestasosta aina ministeri/komissaaritasolle asti. Työskentely- ja harjoittelumahdollisuuksia EU-toimielimissä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan.

Oikeusministeriö huolehtii osaltaan yhteistyöstä Euroopan parlamentin kanssa, painopisteenä vastuuvaiokuntien puheenjohtajat, Suomelle keskeisten hankkeiden raportioijat ja muut oikeusasioihin keskittyneet MEP:t.

Tarvittaessa laaditaan erityisesti keskeisimmissä hankkeissa ja kysymyksissä non-papereita tapaamisia varten, ja jo valmistellut non-paperit hyödynnetään täysimääräisesti. Komission keskeisten painopisteiden osalta oikeusministeriö on jo valmistellut yhdessä valtioneuvoston kanslian kanssa alustavia näkemyksiä demokratian vahvistamiseen EU:ssa. Näkemykset on kirjattu non-paperin muotoon ja ne voidaan tarvittaessa vahvistaa myös EU-ministerivaliokunnassa. EU:n demokratiaohjelmaan tulee sisältymään myös tiettyjä lainsäädäntöehdotuksia, ja joitakin niitä koskevia linjauksia sisältyy jo annettuihin eduskuntakirjelmiin⁷.

Vaikuttamisen tukena oikeusministeriössä toteutetaan EUKV-tapaamissuunnitelmaa, jonka toteutuksessa hyödynnetään täysimääräisesti mm. neuvoston kokoukset ministeritason vaikuttamistyössä sekä virkamiestason EU-kokoukset virkamiestason vaikuttamistyössä.

3. Pidemmän tähtäimen näkymiä

Komissio tulee vuoden 2020 työohjelman mukaan antamaan tulevaisuuteen suuntautuvan ennakointiraportin, jossa kartoitetaan tärkeimpiä tulevaisuuden suuntauksia ja niiden mahdollisia vaikutuksia eri politiikan aloihin. Tämä luo hyvää pohjaa ennakkoinnille myös oikeusalan näkökulmasta.

⁷ E 3/2020 vp, U 94/2018 vp, lisäksi ks. *Kansallinen demokratiaohjelma 2025* (OM036:00/2019).

Unionin yhteisiin arvoihin, tiettyjen jäsenvaltioiden oikeusvaltiokehitykseen ja eurooppalaiseen demokratiakehitykseen kohdistuvat haasteet edellyttävät pitkäjänteistä työtä koko komission ohjelmakauden ajan. Kyse on EU:n toiminnan perustan varmistamisesta. Voidaan ennakoida, että oikeusvaltiokysymykset nousevat entistäkin tärkeämpään rooliin myös EU:n ulkosuhdetoiminnassa, erityisesti laajentumisasiätiikassa, Länsi-Balkan-yhteistyössä ja Itäisen kumppanuuden yhteistyössä. Monenväliseen kansainväliseen järjestelmään kohdistuu haasteita ja on tärkeää, että EU haluaa ottaa johtavan roolin ihmisoikeusstandardien asettajana ja sääntöihin perustuvan maailmanjärjestyksen tukijana.

Komission työohjelman keskeisimmät tavoitteet liittyvät ilmasto- ja ympäristöhaasteiden ratkaisemiseen. Komission jo julkaisema vihreän kehityksen ohjelma (*European Green Deal*) on uusi kasvustrategia, jonka tavoitteena on tehdä EU:sta oikeudenmukainen ja vauras yhteiskunta, jonka talous on moderni, resurssitehokas ja kilpailukykyinen. Kestävän kehityksen tavoitteet ja ilmasto- ja ympäristökysymykset tulevat leimaamaan koko komission toimikautta. Vaikutukset ulottuvat kaikkiin EU:n toimiin ja politiikka-aloihin. Esimerkiksi yhtiöoikeuden ja kuluttajansuojan alalla näiden teemojen voidaan odottaa nousevan lähivuosina nykyistä vahvemmin esille.

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin poliittisiin suuntaviivoihin ja oikeusalan komissaarien tehtävänantokirjeisiin sisältyviä tulevien vuosien hankkeita ovat mm. uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö, EU-tason toimet lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi, Euroopan syyttäjänviraston toimivallan laajentaminen, oikeudellisen yhteistyön ja Euroopan oikeuden alueen kehittäminen sekä yleisen tietosuojaa-asetuksen täytäntöönpanon ja toimeenpanon varmistaminen.

Oikeusministeriö on arvioinut, että lähivuosina keskeisinä oikeusministeriön hallinnonalaan vaikuttavia toimintaympäristön muutostekijöitä ovat väestörakenteen kehitys, digitalisaatio, kansainvälistyminen ja ihmisten liikkuvuuden lisääntyminen. Komission tavoitteet Euroopan digitaalisen valmiuden kasvattamiseksi tulevat edellyttämään toimenpiteitä koko komission toimikauden ajan, ja digitaalinen siirtymä vaikuttaa kaikilla politiikkasektoreilla monella tavalla unionitasonkin toimenpiteisiin ja painotuksiin.

Säätelyn kiivas tahti, lainsäädännön pirstaloituminen ja lainvalmisteluresurssien niukkuus muodostavat haasteen laadukkaalle lainvalmistelulle niin kansallisesti kuin EU-tasollakin. Parempaa säätelyä koskevat periaatteet tulee huomioida kaikessa lainsäädäntötoiminnassa.

LIITTEET

Asiasanat	EU-koordinaattorit, EU:n tulevaisuus, Euroopan komissio
Hoitaa	VNK
Tiedoksi	ALR, EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PLM, SM, STM, TEM, TK, TULLI, UM, VM, VTV, YM